

Puhetta yhteisöllisyydestä

Karin Filander & Marjatta Vanhalakka-Ruoho (toim.) (2009). **Yhteisöllisyys liikkeessä**. Aikuiskasvatuksen 48. vuosikirja. Julkaisijat: Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura ja Kansanvalistusseura. Kustantaja: Kansanvalistusseura. 391 sivua.

Uusi aikuiskasvatuksen vuosikirja ”Yhteisöllisyys liikkeessä” on tarttunut ajankohtaiseen ja ajassa väreilevään yhteisöllisyys teemaan. Puhetta yhteisöllisyydestä riittää tässä ajassa, kuten kirjan takakannessa todetaan. Tietyllä tavalla vuosikirja on jatkoa aikuiskasvatuksen tutkijatapauksen 2008 teemaan kevytyhteisöistä. Ote vain on erityyppinen verrattuna esimerkiksi ko. tutkijatapauksen pohjalta toimitettuun verkkojulkaisuun, mikä tuodaan esille eron tekemisenä muun muassa ekonomisointuneeseen elinikäisen oppimisen diskurssiin tai yksioikoiseen työelämälähtöiseen ja hyötyä painottavaan ajatteluun.

Myös yhteiskunnan ”pedagogisoinnista” prosessia käytetään yhtenä kirjan pontimena (toimittajien johdanto), tehden eroa individualisoivaan ja instrumentaaliseen lähestymistapaan, jonka kautta yksilöt usein nähdään vieraantuneina elämänsä arvopäämääriä ja suunnanottoja koskettavista kysymyksistä.

Toisaalta voidaan myös kysyä tuoko käsillä oleva teos myös itse tietynlaista ”yhteisöllisen pedagogiikan” sanomaa aikuiskasvatuksen kentille vastatai myötävirtana kirjassa kuvattuihin ilmiöihin. Vastaus on varmaankin kyllä, tai sitten varovainen ehkä, sillä kirjan lopussa (toimittajien päätösartikkeli) todetaan tavoitteena olleen sekä purkaa että rakentaa yhteisöllisyyskeskustelua ja pohtia, millaisek-

si yhteisöllisyys historiallisesti katsottuna on muotoutunut. Lopullinen kanta jää oikeastaan lukijan itsensä ratkaistavaksi, ovatko erilaiset yhteisöllisyyden ilmiöt tässä ajassa pohjimmitaan hallinnointia vai tietynlaisia jännitteisiä mahdollisuuksia?

”Kevyt”yhteisöistä onkin tiettyssä mielessä siirrytty yhteisöllisyyden tarkasteluun ”raskassarjaan”: yhteisöihin liittyvään teoreettiseen keskusteluun ja makrokuviin, yhteisöllisyyden kentiin ja lopulta myös yhteisöllisyyden siirtymätiloihin, joissa yhteiskuntakriittisten näkökulmien jälkeen pohditaan myös yhteisöllisen ja dialogisen ohjaustyön myönteisiä mahdollisuuksia.

Yhteisöllisyys liikkeessä kirjan nimenä ja aiheena on lukijan kannalta arvoituskellisen monimerkityksellinen, sillä mieleen saattaa tulla lukijana pohtia, onko yhteisöllisyys muuttumassa ja menossa johonkin vai toteutuuko kansalaisyhteiskunnassa ehkä yhteisöllisyys (kansan)liikkeessä. Mutta ehkä valittu nimi kuitenkin juuri sen takia kuvaa kirjan sisältöä varsin hyvin, sillä yhteisöllisyys kirjan artikkeleissa on ilmiönä hyvin monimuotoinen ja ambivalentti. Mutta se lienee tarkoituksellista, tietoisesti tai tiedostamatta. Juuri kun lukijana luulee saaneensa otteen yhteisöllisyyden yhdestä kilmasta, niin seuraava artikkeli vie lukijan aivan uudenlaisten ja moninäkökulmaisten kysymysten

äärelle, jotka pakottavat tarkistamaan kannanottoja kaiken aikaa. Laajaksi paisuneen vuosikirjan läpikäyminen vaatii siis lukijalta tarkkaavaisuutta ja huolellisuutta kaiken aikaa.

Mutta huolellisuus lukijana myös palkitaan. Aikuiskasvattajana puhutteleva lukukokemus on esimerkiksi *Sari Näreen* artikkeli sota-ajan lasten ja nuorten tunneperinnön muotoutumisesta. Sota-ajan lasten ja nuorten sukupolvikokemuksessa vahvana on ollut uhrautumisen ja menetyksistä vaikenemisen eetos. Sota-ajan suoranainen sukupolviväkivalta on edistänyt tunteiden kuolettumista sekä yksilöllisesti että kollektiivisesti. Tietynlaiseen lunastajaidenteettiin on liittynyt esimerkiksi sisäinen ristiriita siitä, että yhtäältä on kaivannut hyväksytyksi tulemistä, mutta toisaalta on joutunut luottamaan vain itseensä, tulemaan toimeen omillaan ja kantamaan huolta ehkä myös lähipiirinsä hyvinvoinnista. Kiireisessä ja kilpailullisessa nykyaikassa on kirjoittajan mielestä paljon tunnetason yhtäläisyyksiä sota-ajan sukupolvikokemuksiin ja hän kutsuu tätä tunteiden vajetta ja yhteisöllisyyden puutetta postindividualismiksi. Luottamuksen ja yhteisen hajoaminen epävarmuuden ajassa saa näin selityksensä kollektiivisesti koetusta lähihistoriastamme. Tämä johtaa pohtimaan, että niin yhteiskunnalliset kuin yksilöllisesti koetut elämänhistorialliset tapahtumat voivat tuottaa kokemus- ja tunnekuormia, joiden merkitys voi monella tavoin olla rajoittava ja kahlitseva.

Karin Filanderin ja Leena Kosken kirjoittamassa artikkelissa aikuiskasvatuksen jaetusta kertomuksesta on suorastaan klassikkoaineista, sillä artikkelissa suoriudutaan aikuiskasvatuksen historiallisuuden tarkastelusta sen suuren yhteisöllisyyden kertomuksen, kertomukseen liittyvän kahden juonellisen kääntein ja lopulta kertomuksen muuttuvien sovellusten avulla erinomaisesti. Tämä artikkeli on kiteyttää aikuiskasvatuksen olemuksen kehittymisen osuvasti ja oivaltavasti tekemällä analyysia kansansivistystyötä, aikuiskasvatusta ja elinikäisen oppimisen politiikkaa koskevista julkisista teksteistä ja teoreettisista pohdinnoista. Suureksi kertomukseksi on valittu vapaan kansansivistystyön traditio inhimillisen kasvun ja sivistyksen ideaaleineen, johon käänteinä peilataan ammatillisuuden ja elinikäisen oppimisen politiikan ja diskurssin mukaantuloa aikuiskasvatuksen keskeisille toiminta-areenoille.

Aktiivinen kansalaisuus tuodaan esille kertomuksen muuttuvien sovellusten esimerkkinä, sillä käsitteessä ja sen käytössä tulevat esille hyvin moninaiset tulkinnat yrittäjäyksilöllisyydestä uusliberalistisen talous- ja koulutuspolitiikan kiemuroihin.

Artikkelin kirjoittajat tuovat esiin artikkelin lopun pohdinnoissaan myös sen, että tietynlainen historiattomuus ja hetkessä eläminen ja oleminen ovat johtaneet aikuiskasvatuksen(kin) helposti kadottamaan historiallisen perspektiivinsä ja juonensa.

Yhteisöllisyyden siirtymätiloja käsittelevistä teksteistä voi ottaa tässä yhteydessä esille myös Heikki Pasasen ja Marjatta

Vanhalakka-Ruohon artikkelin ohjaustyöhön liittyen, sillä se tuo kirjan kokonaiskuvan kannalta käsinkoskeltavasti esille sen eettisen paradoksin, minkä monet aikuiskasvatijat käytännön kentillä kohtaavat. Ovatko he lähtökohtaisesti enemmän ohjattavan vai koulutusorganisaationsa puolella, kun käsitellään vaikkapa aikuisten koulutus- ja työuriin liittyviä kysymyksiä? Holistiset ohjauksen näkökulmathan korostavat usein ihmisen kokonaisvaltaisuutta ja sen huomioimisen merkitystä eli ”ihmisen puolella olemista” elämään liittyvän suunnittelun ja suunnanoton yhteyksissä. Tilanne vain usein on se, että koulutuksen ja työn monet muutossuunnat asettuvat ristiriitaan kasvua ja kehitystä kunnioittavan ohjauksen ydinolemuksen kanssa, kuten artikkelin kirjoittajat argumentoivat. Tämä näkyy kiristyvinä tehokkuus- ja taloudellisuusvaateina koulutuksen instituutioiden taholta. Opinto-ohjauksien on usein nostettu koulutuspoliittisen keskustelun keskiöön koulutuspolkujen ja opiskeluprosessien tehostamisen keinona. Kirjoittajat aiheellisesti kysyvätkin, voisiko ohjauksen kuitenkin rohkeasti toimia sellaisena tilana, jossa yksilöt voivat aidosti tutkia ja selvittää omaa elämäntilannettaan sekä neuvotella suuntautumistaan, valintojaan ja toisin toimimisen tapoja. Tämä olisi ehkä jotakin muuta kuin pakollisten henkilökohtaisten opintosuunnitelmien laatimista, jotka ovat tietyllä tavoin esineellistäneet ohjaustyötä ja opiskelua.

Puhetta yhteisöllisyydestä siis riittää tässäkin kirjassa. Vuosikirja on hyvin kunnianhimoisesti pyrkinyt aikalaisanalyysi-

na taustoittamaan aikuiskasvatustoiminnan ja yhteisöllisyyden kytkentöjä historiallistavasta perspektiivistä käsin. Kirjan toimittajat lupaavat luodata syviä pohjavirtoja, mutta hyvällä syyllä voi todeta myös sen, että välillä käydään myös korkeissa kumpupilvissä, sillä peilatut näkökulmat eri artikkeleissa eivät tarjota vain yhtä tai kahta näkökulmaa, vaan hyvin moninaisia pohdintoja ja teorianmakuaisia keskusteluja eri perspektiiveistä.

Muutamat artikkeleista etäännyttävät myös aikuiskasvatuksen näkökulmista yhteiskuntatieteiden teorioihin ja pohdintoihin, mutta tämä toisaalta voi olla sivistävää kertausta kurkistaa, mitä eräät klassikot ovat esittäneet (kirjan sivuilta löytyvät sulassa sovussa esimerkiksi Durkheim, Weber, Simmel, Tönnies, Giddens, Beck ja Sennett) ja miten näiden ajatusten pohjalta on nykyaikaa ja yhteisöllisyyttä tulkittavissa ja käsitteellistettävissä. Ehkä jossain kohdin olisi kaivannut selkeämpää argumentaatiota siitä, mitkä seikat nousevat keskeisenä sanomana esiin. Laajaksi paisuneesta taustoittavasta otteestaan huolimatta piristävää antia ovat aiemmin mainittujen teemojen lisäksi muun muassa empiirisiin aineistoihin pohjautuvat analyysit monikulttuurisuuteen (*Jatta Herranen & Antti Kivijärvi*) ja verkkoyhteisöihin (*Marjo Laukkanen & Virpi Vaattovaara*) liittyvästä yhteisöllisyydestä sekä lappilaisien naisten toimijuuksista (*Seija Keskitalo-Foley*). Joten hyvä näin. Tämänkertaista vuosikirjaa voi mielihyvin suositella kaikille yhteisöllisyydestä ja sen juurisista – erityisesti yhteiskunnallisesta tarkastelunäkökulmasta – kiinnostuneille.

Vesa Korhonen